

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MĂGUREANU, VIRGIL

Sociologie politică / Virgil Magureanu; pref.: Ilie Bădescu. -
București: RAO International Publishing Company, 2006
Bibliografie.
ISBN (10) 973-103-130-8 ; ISBN (13) 978-973-103-130-9

I. Bădescu, Ilie (pref.)

316.334.3
316.32.01

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

VIRGIL MĂGUREANU
Sociologie politică

Prefață
ILIE BĂDESCU

© RAO International Publishing Company, 2006

Decembrie 2006

ISBN (10) 973-103-130-8
ISBN (13) 978-973-103-130-9

CUPRINS

O personalitate de vocație	9
Argument	13
I. INTRODUCERE ÎN SOCIOLOGIA POLITICĂ	21
1. Principalele momente ale constituirii sociologiei politice ca știință	21
2. Ce este sociologia politică?	41
3. Metode și tehnici de analiză întrebuințate în sociologia politică	58
4. Noțiunile centrale ale sociologiei politice	67
II. PUTEREA POLITICĂ ȘI FENOMENELE SALE CORELATIVE. PUTEREA CA FENOMEN SOCIAL	73
1. Specificul relației de putere	73
2. Diferențierea formelor de putere	80
3. Puterea politică	85
4. Putere și dominație	92
5. Autoritatea politică	97
6. Putere și competență	108
7. Forța	115
8. Influența	130
9. Prestigiul	134
III. MECANISMELE SOCIOLOGICE ALE PUTERII	140
1. Consens și legitimitate	140
2. Grupurile sociale în sistemul puterii	150
2.1. Clasele sociale și sistemul puterii în societate. Lupta de clasă; revoluțiile.	150
2.2. Grupurile statistice și rolul lor în structurile puterii politice. Grupurile profesionale și ocupaționale. Grupurile de vârstă; grupurile de venituri; organizațiile grupurilor statistice. ...	160

2.3. Grupurile de presiune. Rolul specialiștilor și al informației în organizarea și funcționarea grupurilor de presiune.	166
IV. SISTEMUL POLITIC	174
1. Sistemul politic și elementele sale	174
1.1. Modelul sistemic	174
1.2. Modelul structural-funcționalist	179
1.3. Modelul comunicațional	185
1.4. Modelul decizional	185
2. Specificul sistemului politic	186
3. Sisteme și regimuri politice	190
4. Tipologia sistemelor politice	194
5. Sistemul politic actual din România	202
V. STATUL – INSTITUȚIE SOCIAL-POLITICĂ FUNDAMENTALĂ	224
1. Definiția statului	224
2. Puncte de vedere privind geneza statului	229
3. Trăsăturile statului modern	234
4. Forme istorice de stat	237
4.1. Statul oriental antic	237
4.2. Statul în Grecia și Roma Antică	238
4.3. Statul modern liberal	238
5. Statul de drept	242
6. Statul social și reinventarea guvernării	246
7. Statul totalitar	253
8. Transformări ale statului în epoca post-război rece	256
VI. AGENȚII ACȚIUNII POLITICE	261
1. Acțiunea politică și agenții săi	261
2. Personalitatea politică (liderul politic)	268
VII. RELAȚIILE POLITICE ÎN SISTEMUL PUTERII	289
1. Caracterizare generală și criterii de delimitare	289
2. Tipologia relațiilor politice	294
3. Maniheismul politic	296
4. Raportul dintre scopurile și mijloacele politice	301
VIII. PARTIDELE POLITICE ÎN SISTEMUL PUTERII	306
1. Definirea partidului politic și a sistemului de partide	306
2. Clasificări ale partidelor și ale sistemelor de partide	315
3. Roluri și funcții ale partidelor	328

4. Tendințe actuale în studierea partidelor	349
5. Campaniile electorale	352
5.1. Configurația electoratului și încercări de tipologizare a alegătorilor.	354
5.2. Obiective, strategii și mijloace de desfășurare a campaniilor electorale.	360
IX. IDEOLOGIIILE POLITICE	368
1. Controverse în jurul noțiunii de ideologie	368
2. Funcțiile ideologiilor	373
3. Ideologie și dezideologizare. Destinul ideologiilor în lumea contemporană	379
4. Ideologii politice majore: criterii de departajare	390
X. CULTURA POLITICĂ	406
1. Cultura politică	406
1.1. Ambiguitățile semantice ale noțiunii de cultură politică	406
1.2. Participare și încredere – două ingrediente cheie ale culturii politice	414
1.3. Morfologia culturilor politice.	418
1.4. Valorile politice	422
1.5. Cultură politică și stil politic	424
2. Limbajul politic	426
3. Percepția politicii și limbajul	430
4. Simbolistica politicii	433
XI. SOCIALIZAREA POLITICĂ	441
1. Mecanismele socializării	442
2. Formele socializării politice	444
3. Formarea habitus-ului și a comportamentului politic	452
4. Instanțele socializării politice	458
5. Resocializarea politică și cultura politică democratic-participativă	464
XII. CONFLICTELE POLITICE	470
1. Conflictelor politice și sociale	470
2. Tipologia conflictelor politice	473
3. Anatomia conflictelor deschise	478
XIII. PUTERE ȘI TERORISM	498
1. Dificultățile definiției terorismului	498
2. Complexitatea fenomenului terorist	500

3. Războiul și actul terorist	503
4. Terorismul ca „violență politică extremă“	503
5. Un model explicativ al amplificării terorismului internațional	506
XIV. POLITICUL ÎN SOCIETĂȚILE DE TRANZIȚIE.	
TRANZIȚIE POSTSOCIALISTĂ ȘI	
INTEGRARE EUROPEANĂ	
1. Noțiunea de tranziție	514
2. Tranziții istorice	517
3. Tranziții actuale	522
4. Paradigma capitalismului fără capitaliști	525
5. Un tipar specific de tranziție – integrarea europeană. Diversitate și unitate în arhitectura integrării europene	528

O PERSONALITATE DE VOCAȚIE

O carte de sociologie politică se naște în exercițiul puterii de organizare a proceselor de cunoaștere și a forțelor înțeleghătoare la scara unei epoci, a unei grupări teoretice, a unei culturi, ori de-a dreptul în cuprinsul unei vocații de excepție. Cartea aceasta a profesorului Virgil Măgureanu este rezultatul unui îndelung proces de cunoaștere, a unei biografii politice de excepție și a unei vocații cu putere de exemplu. Arareori cineva a gândit atât de stăruitor asupra fenomenului politic așa cum ne-o dovedește, prin cărțile și prin cariera sa, profesorul Virgil Măgureanu. A cercetat fenomenul politic pe toată durata biografiei sale academice, a traversat un ciclu politic, a contribuit la deznodământul unui scenariu etnopolitic, printr-o împrejurare arareori întrunită cu o așa de mare intensitate pe durata unei vieți. Cunoașterea fenomenului politic îmbracă forme felurite, de la meditația alertată la studiul reprezentativ ori, culminativ, la formula tratatului de sociologie politică, adică la acel tip de expunere care îmbracă forma frescei ori a plenitudinării simfoniei. Politicul face concurență altor specii de puteri și dacă destinul popoarelor poate fi tot una cu economia lor, cum credea von Rathenau, drama neamurilor în istorie este sigur întrepătrunsă cu marile cicluri politice și deopotrivă cu agregările curioase ale ordinii cu dezordinea, ale organizărilor cu marile deflagrații de anarhie, ale marilor evoluții maestuoase cu variațiuni care desfigurează linia istorică dominantă, preschimbând totul într-un „zbucium tulburător de linii“, cum ar spune Baudelaire. Lucrul cel

mai interesant în legătură cu aceste variații secundare ține de faptul că acestea imprimă manifestărilor colective diferențieri pe *continuumuri bipolare*. Astfel de continuumuri sunt: „forță vs persuasiune“; „regula forței vs regula dreptului“; „puterea forței vs puterea instituționalizată“; „elită vs clase mijlocii“ etc. Cartea profesorului Virgil Măgureanu examinează toate axele subîntinse de marele dinamism al fenomenului politic, începând cu cea mai reprezentativă, cu axa forței. Forța este *fundamentul suveranității și*, totodată, *fundamentul sistemului de împărțire* ori de câte ori apare un *surplus de împărțit*. Utilizarea forței este un fenomen „tehnic“ și estetic“, căci ține deopotrivă de „știința politicii“ (care este știința utilizării forței, ne sugerează autorul acestui tratat) și de arta politicii, căci, incontestabil, se poate vorbi de arta omului politic în ceea ce privește utilizarea forței, ceea ce reprezintă, ne spune profesorul Măgureanu, monopolul legitim al statelor. În plus, recursul la una ori alta dintre strategiile utilizării forței depinde incontestabil de profilul și caracterologia elitelor.

„Dacă o elită este *materialistă* ca orientare (...), ne spune un sociolog american, va descoperi că regula forței este ineficientă și costisitoare“ (G Lenski, *Power and Privilege*, p. 51) Crește *costul constrângerii*: o mare parte din timp, energie și avuție vor fi consumate pentru „menținerea controlului“ și pentru „separarea producătorilor de produsul muncii lor.“ În plus, „onoarea“ este retrasă celor ce guvernează cu ajutorul forței. Cât privește *elitele idealiste*, motivația lor pentru regula dreptului este încă mai puternică. Odată ce noua elită a distrus instituțiile și a răsturnat vechea elită (care anterior o blocase), ea se va strădui să guverneze în baza *persuasiunii*. „Propaganda“ sau „manipularea consensului“ este un element și deci o categorie de bază a teoriei puterii politice. Capitolul din carte dedicat simbolismului politic, elitelor, chestiunilor privind legitimitatea, lămurește tocmai problemele acestea.

Toate sarcinile și abilitățile trecerii de la dominația forței la dominația dreptului se află în mâna unei „minorități“ ceea ce facilitează o atare operație. Profesorul Virgil Măgureanu este deosebit de preocupat de aprofundarea acestei chestiuni în lucrarea sa (ca și în altele din

același domeniu). Așa se explică referirile sistematice la problematica elitelor și a rolului acestora în actul guvernării. Specificul abordării sale ne amintește de teoria paretiană în aceeași chestiune. În modelul lui Pareto, o asemenea „transformare“ înseamnă însăși schimbarea profilului elitei guvernamentale, care din „elite-lei“ se preschimbă în „elită-vulpi“. „Leii sunt înzestrați cu folosirea forței, vulpile cu folosirea vicleniei. Cu alte cuvinte, trecerea de la puterea forței la puterea dreptului reclamă noi abilități și există o mare probabilitate ca mulți dintre cei ce compun elita să fie eliminați din cauză că le lipsesc aceste abilități.“ O asemenea „translație“ înseamnă o „încredere sporită în inteligență și mult diminuată în forță.“ „Dominația vulpilor“ nu înseamnă doar înălțarea și căderea indivizilor care-și bazează succesele pe un atare factor caracterologic, ci se constituie totodată într-un marker al sistemului politic în întregul său, ne sugerează profesorul Măgureanu. Astfel, sub „dominația vulpilor“, se produce „declinul de poziție al militarilor și o ascensiune corespunzătoare de poziție a claselor comerciale, a clasei politicienilor de profesie (*professional politicians*), ambele abilitate în folosirea vicleniei.“ În fine, această trecere înseamnă o sporită „descentralizare a puterii“. Ideea mai multor „nuclee de putere“ era reprimată în regimurile de forță (cărora profesorul le dedică în cartea de față un capitol special), dar sub dominația dreptului sunt admise mai multe „centre de putere“, atâta vreme cât ele se supun legii. Așadar, acest continuum forță-drept este o sursă esențială de variație laterală a întregii societăți, datorată, însă, politicului.

În clasa variațiilor laterale intră și procesul transformării sau al înlocuirii „forței“ cu „forme instituționalizate de putere“. Cea mai însemnată diferențiere în privința formelor instituționalizate ale puterii este aceea dintre „puterea poziției“ și „puterea proprietății“. Posesiunea proprietății este frecvent disociată de ocuparea unui rol ori a unei funcții particulare.

Această variație laterală între polul „guvernării prin forță“ și cel al „dominării prin drept“ este atât de puternică încât imprimă caracteristici de *ciclu vieții politice* a societăților, adică unei alternări între perioadele în care predomină „guvernarea prin forță“ și cele în care

predomină „guvernarea prin drept“. Ciclurile politice sunt corelate cu tipuri diverse de elite. Există „*elite materialiste*“ pentru care singura preocupare este spolierea și centrarea intereselor pe propria lor proprietate și „*elite ideologice*“ care sunt motivate de un ideal și o concepție. Este creat, iată, cadrul invocării problematicii ideologiilor și profesorul Măgureanu dedică spațiu întins acestei chestiuni în tratatul său. Nu vom examina toate articulațiile acestei lucrări de excepție, deopotrivă de profil monografic și de lucrare cu orizont surprinzător în categoria lucrărilor de același tip. Un lucru este, evident, și-l putem formula destul de răspicat: ne aflăm în fața unei lucrări în care se combină o remarcabilă putere de sinteză cu intuiția și talentul unui cercetător de excepție al fenomenului politic. Studiul îmbină abordarea sistematică și longitudinală, ceea ce face dintr-o atare lucrare deopotrivă una monografică și una de sociologie comparativ-istorică a fenomenului politic. Cartea de față a profesorului Virgil Măgureanu este dovada unui crez și a unei cariere de excepție, cele două trăsături esențiale ale unei vocații. Vocația este destinul popoarelor și deopotrivă al personalităților, spune C. Rădulescu Motru. Virgil Măgureanu este o personalitate de vocație și cartea aceasta este o dovadă, etalând totodată împrejurarea unei demonstrații de remarcabilă vigoare. Când asemenea cărți apar într-o cultură este un semn de lumină și un motiv de încurajare.

ILIE BĂDESCU

ARGUMENT

Există un consens între specialiștii domeniului numit sociologie politică cu privire la obiectul ei: aceasta este **știința comportamentului politic**. În primul rând pentru că studierea acestui comportament s-a dovedit cea mai fertilă și, în al doilea rând, pentru că în acest fel sociologia politică se delimitează cel mai bine de celelalte discipline sociologice sau politice. Pornind de la studierea comportamentului politic s-au elaborat ipoteze care au conturat nucleul conceptual al acestei discipline.

Înțelegerea elementelor cheie ale sistemelor politice și ale fenomenelor sociale corelate politicului, începând de la cele naționale până la cele de scară internațională, necesită instrumente de lucru care să treacă prin aceleași procese de evoluție ca și realitatea însăși. Ne place să credem că volumul de față, *Sociologie politică*, este rezultatul unui asemenea proces.

Studiile de la baza lui au fost elaborate în perioade diferite, autorul lucrând în mod constant asupra lor. Majoritatea au apărut, în anumite forme, ca materiale constitutive ale unor suporturi de curs, până la editarea lor în volumul dedicat atât comunității științifice, studenților în sociologie și științe politice, dar și publicului larg – *Studii de sociologie politică* – Editura Albatros, București, 1997.

Lucrarea de față s-a concentrat însă pe utilizarea, revizuirea și adăugirea unui număr mai mare de studii ale autorului, cu scopul de a obține în final o carte care să jaloneze întreaga tematică pe care o cuprinde un curs modern de sociologie politică.

Ni se pare util să mai avizăm cititorul și asupra altor coordonate ale lucrării.

Numerotarea părților componente ale volumului nu trebuie înțeleasă ca o simplă succesiune de capitole. Ea vizează o ordonare logică, dar și una psihologică și didactică a materialului. Am fost, de-a lungul anilor, interesați în investigarea vastei și complexe probleme a **puterii politice**, întreprinsă din perspectiva și cu instrumentele sociologiei politice. Acest fapt poate lămurii de ce am considerat de cuviință, pe de o parte, să deschidem cartea cu un studiu asupra nașterii acestei discipline și, pe de altă parte, s-o continuăm cu unul dedicat expres puterii politice.

Cum bine se poate observa, studiul puterii politice în corelație cu fenomenele sale conexe – autoritate, forță, influență și prestigiu are, pe măsură ce trece timpul, fațete noi, ceea ce ne-a determinat să adăugăm în volumul de față și **raportul dintre putere și dominație**, încă necercetat suficient de către științele politice. Ni s-a părut util să facem referiri mai ample și la relația dintre **putere și competență**, precum și la aceea dintre **putere și legitimitate**.

Pe măsura desfășurării demersului asupra acestui obiect, s-au relevat noi conexiuni și s-au conturat noi orizonturi, devenite direcții de cercetare. Rezultatele acestora s-au cristalizat în studiile prezente. Ele au fost întreprinse din unghiul puterii politice, iar succesiunea lor a urmat **logica interogațiilor** asupra acesteia.

În structura lucrării sunt încorporate, de asemenea, teme care acum zece ani erau considerate, mai degrabă, ca ilustrative pentru capitole mai largi ale sociologiei politice. Astăzi nu se poate edita o asemenea lucrare fără referiri de sine stătătoare la **terorismul internațional**, de pildă, sau **fără a corela ideea de tranziție cu cea de integrare europeană**. Dinamica vieții politice interne și internaționale a fost foarte accelerată în ultimii cincisprezece ani și orice abordare din domeniul sociologiei și științelor politice trebuie periodic completată. Poate, în viitor, și alte teme vor căpăta o semnificație la fel de mare, dat fiind contextul politic. Își vor găsi ilustrarea potrivită în materialele care vor fi dedicate tematicii.

O direcție de revizuire a materialului a vizat o serie de completări și precizări bibliografice. Domeniul sociologiei politice este foarte dinamic și sub aspectul publicațiilor de profil și al înnoirilor paradigmatică. Chiar dacă noutatea nu este o calitate prin sine, este de datorie unei lucrări, care are și un pronunțat caracter didactic, să evidențieze, acolo unde este cazul, o bibliografie adusă la zi.

Toate temele prezente în volum posedă și o altă „calitate” generală a studiilor dedicate politicului – sunt obiectul unor aprinse controverse, unele dintre acestea datând de câteva decenii. Le-am menționat, alături de ele, și pe cele mai recente sau care abia se profilează în domeniu, fiind convinși că, la fel ca orice polemică de substanță din științele sociale și politice, au o „speranță de viață” destul de ridicată.

Totodată, necesitatea apariției unei noi ediții, revăzută și adăugită, ni s-a impus și ca urmare a mutațiilor pe care le-a parcurs societatea românească, și îndeosebi sistemul ei politic, pe care am simțit nevoia să le surprindem în paginile care urmează. Într-un fel sau altul, acestea sunt încadrate **teoretic** în diferite capitole ale volumului de față.

*

* *

În peste cincisprezece ani de societate cu regim politic croit după tiparul democratic se remarcă, în cadrul discursului public referitor la fenomenul politic, câteva constante. Una dintre acestea este acuza permanentă, din partea clasei politice către public, potrivit căreia românii ar fi lipsiți de cultură politică. La rândul său, publicul, fie prin glasul diferiților lideri de opinie, fie prin prezența sa în sondajele de opinie sau, periodic, în fața urnelor de vot, sancționează clasa politică, pe care o percepe ca ineficientă, coruptă, incompetentă și nedemnă de încredere. Deficitul de imagine este reciproc.

Alexis de Tocqueville spunea, într-o frază des citată de specialiștii din anumite ramuri ale sociologiei, că armatele nu sunt nici mai bune nici mai rele decât societățile pe care le reprezintă.